

SZEGEDI SZÉP SZÓ

PETŐFI ELMEGY

Ünnepi játék. Írta: Juhász Gyula

SZEREPLŐK:

PETŐFI
EGRESSY GÁBOR
VARGA RÓZSIKA
PILA ANIKÓ
ÖREG SZÉKELY
LENGYEL TISZT

SZÍN Székely-Keresztúr: Vargák udvarháza előszobájában, kültással a völgyre. Kakuklóra, öreg bútorok, a falon Bem apó képe. Hajnal felé. Félhomály. Öreg székely és Pila Anikó rendezkednek.

ÖREG SZÉKELY. Most pedig szép csöndesen legyünk, édes fiam, mert azok ott benn még biztosan alusznak. Mire megvirrad, kezdődik a tánc a Küküllő völgyében. Szörnyűséges tánc lesz, haláltánc, az öreg Nemere helyett az öreg ágyúk fognak süvöltözni a héjjasfalvai hátrában.

PILA ANIKÓ. Az este látam a honvédeket, amint átvonultak a városon. Porosak voltak és fáradtak valahánnyan.

ÖREG SZÉKELY. A Bem tábornok katonái voltak. A szabadság katonái voltak.

PILA ANIKÓ. Rongyos és sáros volt a lábuk és véres és verítékes a homlokuk;

ÖREG SZÉKELY. De dicőseges a zászlójuk és tűndöklő a szemük. Hiszen győzelemre mentek.

PILA ANIKÓ. Ki tudja! Hiszen a halálba mentek.

ÖREG SZÉKELY. En már nem marsolhatok velük, én már öreg csatló vagyok. De nemsokára magam is meghalok. Szeretnék boldogan elmenni innen. A fiaimat előre küldötte az öreg Isten, aki a hadak sorsát intézi a csillagok fölött.

PILA ANIKÓ. Mikor lesz már egyszer béke a földön, öreg Áron bácsi, mikor?

ÖREG SZÉKELY. Csitt! Mintha ébrednének odabenn! Te csak maradj itt és szolgálj ki tisztességgel őket, magam megyek és megnyergelem a lovakat. Egy óra múlva indulnak. (El.)

PETŐFI (kilep, vészonszobony.)

PILA ANIKÓ. Jó reggelt, tiszt úr.

PETŐFI. Jó reggelt édes fiam, bár még az éjszaka csak most szedi föl a sátorfáját és a hajnal is halová-

nyan dereng még keleten. (Kinéz az égre.) Micsoda különös vörös csillag az ott, micsoda főléses vörös csillag. A háború planétája talán. Osztrolenka fényes csillaga, a mi szövétnékünk. A többiek mind elsápadnak egymás után, ez még fájdalmas ragyogással harcol a sötétség fölött.

PILA ANIKÓ. Szereti nézni a csillagokat, tiszt uram?

PETŐFI. Szeretem bizony. A magasságos égen is, meg a mélységes szemekben. A mélységes és rejtelmes asszonyi szemekben legkivált. (Közelebb.) A te szemekben is, szép, sötét virágom.

PILA ANIKÓ (elhúzódik.)

PETŐFI. Ne félj, kicsi szívem, nem bántalak, nem bántok én már senkit e kerek világon, hiszen látod, a csatába is fegyver nélkül indulok. Csupasz mellel, csupasz szívvel, ahogyan az igaz költőhöz, igaz emberhez illik.

PILA ANIKÓ. Az úr tehát költő, aki verseket szerkeszt?

PETŐFI. Költő vagyok, aki a veret adja, a szívét és az életét mindenkinek, mindenkinek...

PILA ANIKÓ. Jó Istenem. Ez a tekintet!

PETŐFI. Ördögbe, ez a tekintet! Igen, igen, én látalak már egyszer, esküszöm, hogy láttalak! Hol láttalak? Tán álmaimban? Nem! Nézelek csak, remegő vadvirágom, szomorú kis özikém! Az országúton, igen, Debrecen táján, egy téli este... a hosszú, hosszú vándorúton, egy rövid éjszakán... Cigányleány!

PILA ANIKÓ. Az vagyok. Cigányleány. Az úr akkor megtisztelt engem, a hortobágyi csárdában, én nem felejtettem el, én őriztem az úr emléket, pedig bizony rég volt az már, sok éve annak.

PETŐFI. Mintha csak tegnap lett volna. Jó voltál hozzám, ne bánd és ne szégyeld, Pila Anikó!

PILA ANIKÓ. Az a nevem, ó hogy ennyire emléke-

Juhász Gyula ismeretlen drámai írását nyújtjuk át e hasábkon olvasóinknak. Az Új Elet című szegedi egyetemi diáklap 1922. december 20-i számában közölt interjú során Juhász Gyula a következőket mondotta: „A nagyváradi színházban Szilveszterkor adják „Petőfi elmegy” című egyfelvonásos ünnepi játékot. Furcsa véletlen folytán ugyanaz a témája, mint Herczeg Ferenc utóbb szerzett Petőfi-darabjának. Különbség, hogy én az utolsó hívás, marasztalás megismerésétől egy cigányleányt szerepeltetek, míg Herczeg ugyanerre a szerepre egy költőt alakot. Récsy Bárdóti lépteti föl. Szerintem a nép egyszerű, cigányság színes és igaz leánya erre sokkal alkalmasabb. Történelmi szempontból pedig helytálló.”

A Hétfői Rendkívüli Újság 1922. december 11-i száma ezt a hírt közli: „A nagyváradi Szilveszterkor adják Juhász Gyula egyfelvonásos ünnepi játékot írt Petőfiről, amelyet a Szilveszter Színház december végén akart bemutatni. Mint értesülünk, a román cenzúra nem engedélyezte a dráma előadását.”

A Szeged 1922. december 17-i számában Pór Tibor — mai nevén Sári Sándor — interjú közli az éppen Szegeden időző Herczeg Ferencel. Emlékeztette a híre, hogy Juhász jelenetét a burzsoá román hatóságok betiltották Váradon, s megkérdezte Herczeget, hogy az ő hasonló tárgyú drámáját, a „Költő és halál” címűt, melyet a tervek szerint a Petőfi-centenárium alkalmából Budapestben, Kolozsvárott és Kassán egyidőben mutatnak be, nem fenyegeti-e hasonló veszély. „Jó helyről megnyugtatót kaptam — volt Herczeg válasza — és azt hiszem, hogy akadály nélkül mehet a darab...” Ment is: Váradon is ezt mutatták be Juhászé helyett...

Juhász Gyulának erről a soha be nem mutatott és meg sem jelent egyfelvonásosáról sokáig nem tudunk semmit. Néhány éve Eörsi Júlia Juhász-relikviái között akadunk rá. Míg élt, nem engedte ki a kezéből, mert ragaszkodott ahhoz, hogy Juhászval együtt az ő Petőfi-dramái is publikálják és mutassuk is be. Halála után azonban kötelességünknek tartjuk, hogy megmentsük a feledéstől és a széles nyilvánosság elé hozzuk Juhász Gyula ez ismeretlen drámáját.

A kis „ünnepi játék” — ahogyan a költő nevezte — nem igaz dráma, Juhász Gyula nem volt drámaírói alkati; drámai jellegű drámái általában lírai tónusú dialógusok. Am ezekben a színpadra állít is alkalmas, de költői szépségű és hangulatu drámai kísérletekben is ott lüktet Juhász Gyulának, a nagy poétának mély, érző és vérző szíve, Petőfi Sándornak és a magyar népnek, a magyar szabadságnak és a világszabadságnak rajongása.

Péter László

zik. Boldog vagyok és büszke vagyok érte és az leszek, ameddig élek!

PETŐFI. Azóta sok minden jött és sok minden elmúlt, Anikó. A szegény, toporogvos vándoridőből azóta Petőfi Sándor lett.

PILA ANIKÓ (áhitattal.) Petőfi Sándor! Maga a Petőfi Sándor? Aki azokat a szép nótákat csinálta? Aki-ről annyit beszélnek a népek?

PETŐFI. Aki-ről annyit beszélnek a népek! Igen, anépek, a nép az én szerelmem, a szegény, a rab, a hűséges, az áldott. És én most bened, árva cigányleány, még egyszer, talán utoljára, hadd ölelem, hadd ölelem a népet. (Átkarolja.)

PILA ANIKÓ. Petőfi úr, az égre kérem, most már nem szabad. A szomszédban fölélnek és akkor, hiszen én csupán csak egy közönséges cseléd vagyok!

PETŐFI. Az én édesanyám is az volt és mégis áldott ő az asszonyok között! Mit tudod te, szegény Pila Anikó, milyen boldoggá tesz engem ez a perc, amelyben viszontláttalak. A hűséget lá-

tom benned, az egyszerűséget, az én ideálmomat. Te csak hallgass és én hadd nézek még egyszer a te nyílt, tiszta szemedbe, így. Annyi hazugság, annyi hitványság környékezett mostanában, annyi csalódás és keserűség ért, hogy én már nem bírom tovább. Barátság, szerelem, dicsőség, szép szavak, sorra cserbenhagytak, elárultak és megtiportak, mit tudod te, miért jöttem én és hová indulok? (Kinéz az égre.) A hajnal már pirkad keleten, nemsokára megszólalnak a háború kutyái, nemsokára véres lesz a mező és a folyó, nemsokára ítéletet tart az ég és temetővé válik a föld. Nemsokára elmegyek. Hadd pihenjek meg utoljára a te jó, hű, alázatos tekinteteden, egy régi boldog alföldi éjszaka emlékében, a régi csárda mámorában, amelynek győnyörűsége igaz volt és édes volt és lám, nem csalt meg, hiszen te emlékezel, hiszen te velem maradtál és elkísérsz már oda... (Létekesz.) Most pedig menj, menj, így szépen, csöndesen... emlékszem, fiatal-ság, menj, menj... ég veled!

PILA ANIKÓ (hangtalanul, meghatottan el.)

LENGYEL TISZT. Kamerád, készen vagyunk?

PETŐFI. Mindenre készen. A tábornok már vár ránk...

LENGYEL TISZT. Pszt. A kisasszony jön, el akar búcsúzni tőled.

PETŐFI. Melyik kisasszony?

LENGYEL TISZT. A házikisasszony. (Rózsika belép.)

RÓZSIKA. Bocsánatot kérek, hogy megzavarom az urakat, de Petőfi úrnak sok szép versét olvastam, apám is nagy tisztelője a költőnek, szabad legyen megkérnem, hogy ebbe az emlékkönyvbe beírja a nevét. Legelőbb a nevét.

PETŐFI. Kész örömmel, kedves kisasszony. Ime!

RÓZSIKA (pirulva olvassa:)

Szabadság, szerelem,
E kettő kell nekem,
Szerelmemért feláldozom
Az életemet,
Szabadságért feláldozom
Szerelmemet!

Ó, be gyönyörű! Készöröm, órnagy úr! Ez a legszebb, amit ebbe az emlékkönyvbe írtak!

PETŐFI. Kedves kisasszony, az lesz a legeslegszebb, amit az a valaki ír majd bele, aki önt a szerelmével fogja boldogítani. Irigylem és üdvözlöm azt az ifjút!

RÓZSIKA (zavartan mosolyogva el.)

LENGYEL TISZT. Kamerád, ma veszettül meleg napunk lesz. Kutyá forró nap! Neked könnyű, te, mint a kis öreg adjutánsa, majd csak páholyból nézed a csatát.

PETŐFI. En, mint a szabadság katonája, ott leszek, ahol legnagyobb a veszedelem!

LENGYEL TISZT. Ne tréfálg, hiszen neked nincs is fegyvered!

PETŐFI. Kamerád, én nem ölni megyek, de meghalni! (Távol, tompa ágyúdörgés.)

LENGYEL TISZT. Órnagy úr, pardon, de neked nem lehet! A háború, az háború, ott semmi szükség ilyen esztelenségre! A te életed drága és arra szüksége van a te hazádnak!

PETŐFI. Egy lengyel mondja ezt, akinek nincsen is hazája? És mégis harcolsz, látod! En pedig meghalok, életemet és véretem áldozom — minden népek szabadságáért, a jövőért, amelynek holtomiglan hírdetője voltam. Elő majd az idő, amikor megértik ezt és megáldják jeltelen síromat.

LENGYEL TISZT. Nem, nem! Magam sietek Bem tábornokhoz és jelentem, hogy te engedetlen vagy! Bocsáss meg, ez nekem kötelességem! (El.)

EGRESSY (jön, útrakészén.) No, Sándor, most pedig megyünk! De te csak így?

PETŐFI. Csak így. Meghalni meztelenül is lehet. A világra is így jövünk, igaz? (Ismételt tompa ágyúdörgés.) Hallod, már hívogatnak!

EGRESSY. No jó, neked nem kell harcolni. Bem tá-

bornok megtiltotta. Te majd nézed, ahogy mi vívunk és énekelsz a győzelemről. Nagyszerű színjáték készül, barátom.

PETŐFI. Nagyszerű tragédia és nagyszerű halál. Annak a Vörösmartynak mégis csak igaza volt!

EGRESSY. Jutalomjátékra nem indultam ennyi izgalommal.

PETŐFI. A jutalom, az sokszor elmarad.

EGRESSY. Szörnyen keserű vagy, Sándor és ijesztően nyugodt!

PETŐFI. Halálosan nyugodt vagyok e halálosan komoly órában. Búcsújátékom ez, Egressy Gábor, koszorúk mellőzése kéretik. Mire a nap lemegy Erdély egeről, én már Csokonainál áldomásozom. En érzem a véget, amely a szabadság pirosló zászlaját most porba dönti, de az utolsó ítélet nem ez. A kivívott diadal napja is fölkel egyszer, addig én elrejtetem és csak a leltem kísért tovább, a leltem, amely Rómában Cassius volt, Helvétában Tell Vilmos, Párizsban Desmoulins Camill. Ebben a szegény, szomorú, rab országban pedig majd a szabadság örök ébresztője lesz és az lesz ő az egész nagy, kerek világon. Ahol az igazságot kimondják, ahol az emberséget győzelemre viszik, ahol a zsarnokságot letörik, ahol a jogot kivívják: ott Petőfi Sándor harcolt és Petőfi Sándor diadal-maskodott.

EGRESSY. De neked még élni kell, Sándor!

PETŐFI. Ugyan kiért, ugyan miért?

EGRESSY. Júliáért és Zoltánkáért! A családodért!

PETŐFI. Júlia majd csak meglesz már nélkülem is. O jaj, nélkülem még boldogabb is lesz. En tudom! En tudom! Zoltánka felnő és ha apja nevét hallja, büszkén ragyog fel a gyönyörű ne-felejcs szeme: apja szabadságban és igazságban halt meg! A barátaim elhagytak, az ellenségeim megsokasodtak. A hazám pedig, (elfordul) szegény, szegény hazám! A börtöntől felek és úgy érzem, hogy egész Európa egy nagy börtön lesz nemsokára. Így hát megyek! Most jön, én hű barátom, én nagy művészem, az utolsó jelenés! (A hajnalba ki.) (Egyre erősebb ágyúdörgés.)

RÓZSIKA, ÖREG SZÉKELY (jönnek.)

Mind (egyszerre Egressyhez.) Az órnagy úr elment?

EGRESSY. Petőfi elment.

RÓZSIKA. Elment. Milyen szép emléket hagyott!

PILA ANIKÓ. Milyen szép emléket hagyott.

RÓZSIKA. Ejnye, talán neked is írt valamit?

PILA ANIKÓ. Nekem nem írt semmit. Nekem csak mondott valamit!

RÓZSIKA. Talán csak nem vallott szerelmet a csapodár poéta? Mert nagyon csinos felesége van ám!

PILA ANIKÓ. Felesége?

RÓZSIKA. Úgy bizony! Szendrey Júlia!

PILA ANIKÓ. Szendrey Júlia. Milyen szép neve van.

ÖREG SZÉKELY. Hát Petőfi úr elment. Vajjon mi lesz vele? Vajjon visszajön-e még?

EGRESSY (indulóban.) Ó visszajön még, egészen biztosan visszajön. (Erős ágyúdörgés.)

PILA ANIKÓ. En ismerem egy versét, annál gyönyörűbbet sohasem hallottam életemben. (Maga elé dúdolja):

Hull a levél a virágról,
Elváltak én a babámtól,
Isten hozzád, édes,
Isten hozzád, kedves,
Galambocskám!

VEGE